"סֶבִילְיָה"

מתוך "סוויטה ספרדית", אופוס 47

מאת איסַאק מנואל פרנסיסקו אַלבֶּניז

(18.5.1909-29.5.1860)

על המלחין

איסַאק אַלבֶּניז נולד בחבל קַטַלוֹנְיָה שבצפון־מזרח ספרד. הוא החל לנגן בפסנתר עוד בהיותו תינוק. בגיל ארבע החל להופיע בפומבי כפסנתרן, ובגיל שבע ערך את סיור הקונצרטים הראשון שלו בצפון ספרד.

לכשעקרה המשפחה מקַטַלוֹנְיָה למַדְרִיד, החל אלבניז ללמוד לימודי מוסיקה בדירים בקונסרב־טוריון, אך זנח אותם לאחר זמן קצר. בעקבות קריאה בספרי ז'ול ורן, נתקף אלבניז ביצר הרפתקנות, וכשהיה בן עשר לערך עזב את בית הוריו וערך מסעות ברחבי העולם לגמרי לבדו. את מחייתו הרוויח מהופעות בקונצרטים, נגינה בבתי־מרזח ומעבודות סַבָּלוּת בנמל, ולעיתים אף הצליח לגרוף ממון רב. אך גם תלאות לא חסרו: מספרים כי נשדד בדרכים, התגנב כנוסע סמוי לאוניית נוסעים שפניה מועדות לקוּבָּה, בילה לילות שלמים בלינה תחת כיפת השמיים בקרנות רחוב, ועוד ועוד.

בגיל עשרים השלים את לימודי הפסנתר שלו – תחילה בבלגיה ואחר־כך בבודפשט, שם למד אצל פרַנְץ לִיסְט, שנחשב לגדול פסנתרני דורו. הוא המשיך במסעות הקונצרטים שלו, הפעם כפסנתרן בוגר ומפורסם, עד שהחליט להתיישב בספרד, שם הקים משפחה והעתיק את מרכז הכובד של עיסוקיו להלחנה.

בצעירותו חיבר אלבניז יצירות רבות לפסנתר שהן ברובן "סלוניות" – דהיינו, יצירות וירטואוזיות המיועדות ליצור רושם מיידי ולהלהיב את השומעים, בלא להתיימר לחדור לעומקים גדולים מאלה. יצירותיו הבוגרות מתוחכמות ועמוקות הרבה יותר.

הוא הושפע בעיקר משני מקורות:

המקור הראשון היה ארץ מולדתו, ספרד, בה התגורר בין השנים 1883–1892. בהשראתו ובהנחייתו של מורו ורבו פֶּליפֶּה פֶּדרֶל, החל אלבניז לכתוב מוסיקה בסגנון "ספרדי", דהיינו, בסגנון המשלב בתוכו יסודות עממיים המטופלים בכלים אמנותיים, אך אינו מצטט ישירות נעימות מתוך הפולקלור.

המקור השני היה צרפת, אליה העתיק את מגוריו בשנת 1892, ובה שהה עד יום מותו. מוסיקאים גדולים כמו דֶבִּיסִי, פוֹרֶה, דִיוּקָא ושוֹסוֹן, גרמו לו לשנות את גישתו ולעבור מהלחנה אינטואיטיבית להלחנה "מלומדת" יותר.

מאידך גיסא, השפיע אלבניז השפעה עצומה על המלחינים הצרפתים של תחילת המאה ה־20, ובראשם דביסי ורָאוֶל.

לאות הוקרה על תרומתו לתרבות הצרפתית, זכה אלבניז לאחר מותו בעיטור כבוד מן הממשלה הצרפתית.

על היצירה

"הסוויטה הספרדית" אופוס 47 נמנית בין יצירותיו המוקדמות של אלבניז לפסנתר. בעוד יצירותיו המאוחרות לפסנתר, כמו "אִיבֵּרְיָה", מתוחכמות ביותר, הרי שיצירותיו המוקדמות כתובות בסגנון קליל ושופע חן. סגנון הכתיבה אישי מאוד, פיוטי ונותן תחושה של אילתור ספּוֹנְטָני. הוא ספוג במאפיינים הייחודיים של המוסיקה העממית האַנְדַלוּסִית, "מתובל" בהרמוניות חריפות, ובתור מוֹדֵלים כליים משמשות לו הגיטרה והקסטנייטות.

ב"סוויטה הספרדית" עורך המלחין מעין סיור צלילי ברחבי ספרד, ומציג מגוון של ניבים מוסיקליים ממחוזות שונים, המיוצגים על־ידי נעימת שיר או מחול מסוגננות.

בסוויטה שמונה קטעים לפי הסדר הבא:

	עיר / מחוז	סוגה מוסיקלית
1.	גרַנדָה	סֶרֶנָדָה
2.	קַטַלוֹנְיָה	קוּרַנדה (מחול)
3.	סֶבִילְיָה	סֶבִילְיָאנָס
4.	קַאדִיז	סָאֶטָה (שיר דתי)
5.	אַסְטוּרְיָאס	אגדה
6.	אַרַגוֹן	פַנטַסיָה

זה נאמן לקטעי פלָמֶנקוֹ רבים במוסיקה הספרדית העממית, שבהם הצורה בנויה מאֶפִּיזוֹדוֹת, נשענת על נעימות החוזרות בשינויים כלים, ומביאה לסירוגין קטעי שירה (קוֹפּלֶס) ואינטֶרלוּדים מאולתרים בגיטרה (פַאלסֶטָס).

7.	קַסְטִילְיָה	סֶגִידְיָאס (מחול)
8.	קוּבָּה	נוֹקטוּרנוֹ

הסוויטה תוזמרה על־ידי המנצח הספרדי רָפָאֵל פְּרִיהבֶּק דֶה־בּוּרגוֹס, בלוויית קסטנייטות וטמבורין.

בקונצרט זה תושמע ה"סֶבִילְיָה" בלבד (קטע מס' 3).

ב"סֶבִילְיָה" שלוש חטיבות:

החטיבה הראשונה ריקודית ועירנית. השניה, המנוגדת לה באופיה, שירתית ורחבה.

החטיבה השלישית היא חזרה מדויקת על חלק מן החטיבה הראשונה.

במרכזה של כל אחת מן החטיבות מוצגת נעימה מרכזית דמוית שיר, החוזרת בְּוַרִיאַנטים ובסולמות שונים. בין פסוקי הנעימות (הזמר?) פזורות מעין תבניות מוסיקליות "כליות" (הכלי המלווה?) החוזרות על עצמן במהלך הפרק כ"נוסחאות" קבועות.

נוסחאות אלו מספקות לאלבניז חומר לעיצוב המבואות, קטעי הביניים וקטעי הסיום העוטפים את הנעימות השונות של הפרק.

מעקב בעת ההאזנה

ה"סֶבִילְיָה" פותחת במבוא קצר (בסולם סול מז'ור) במקצב עירני המזכיר את נגינת הקסטנייטות. המבוא משקף את אופיו של ריקוד הסֶבִילְיָאנָה.

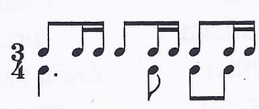

לאחריו נכנסת ה"קוֹפּלָה" (הקטע השירי) מעל לליווי ריתמי עיקש ונקודת עוגב על הטוניקה:

לקוֹפֶלָה ארבעה פסוקים:
הפסוק הראשון הוא מעין הכרזה חגיגית בצלילים עוקבים בירידה, ולו מספר תבניות ריתמיות ספרדיות אופייניות:

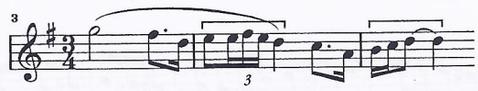

הפסוק השני חוזר במדויק על הראשון.

הפסוק השלישי עובר לסולם אחר (סי־במול מז'ור), ומפתח את המלודיה לכלל סלסולים בגוון מזרחי:

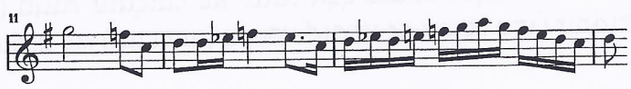

הפסוק האחרון "מאמֵץ" את מקצבי המבוא ומביא את ה"קוֹפֶלָה" אל סיומה:

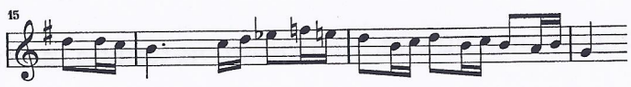

בין פסוקי ה"קוֹפֶלָה" משורבבים קטעי מַעֲבָר חרישיים המְחַקים נגינת גיטרה:

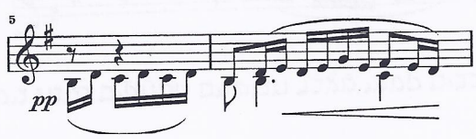

קטע המבוא חוזר, מתפתח ומביא את האֶפִּיזוֹדָה הראשונה אל נוסחת סיום קצרה:

האֶפִּיזוֹדָה הבאה מבוססת רובה ככולה על הפסוק הפותח (ההכרזתי) של ה"קוֹפֶלָה".
פסוק זה חוזר ומופיע בה שלוש פעמים ללא שינוי, אך בסולמות שונים (מי־במול מז'ור ורה מז'ור). בפעם הרביעית הוא סוטה ממסלולו ומוביל אל פיתול ארוך ומסתלסל דמוי פריטה. פסוק מסתלסל זה נוטה להיות במודוס פרִיגִי:

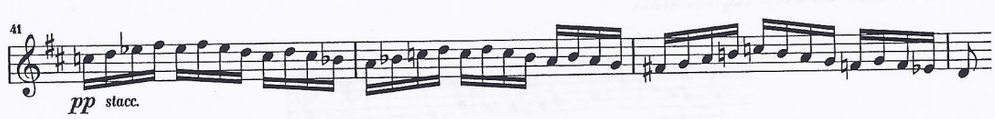

סדרת אקורדים המדגישה את הנימה הפרִיגִית מובילה שוב אל נוסחת המבוא, ואחריה אל נוסחת הסיום.

האֶפִּיזוֹדָה הראשונה חוזרת במלואה ומסיימת את החטיבה הראשונה של ה"סֶבִילְיָה".

החטיבה השניה (בסולם דו מינור) פותחת בנעימה גמישה במנעד רחב, מעוטרת בסלסולים. הנעימה מופיעה באוּנִיסוֹן:

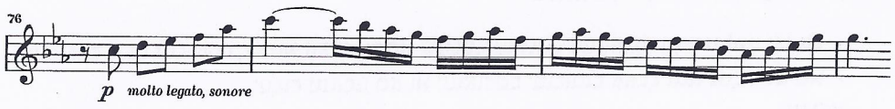

בהמשך היא מרחיבה את המנעד שלה ומפליגה בסלסולים דמויי אילתור.

באֶפִּיזוֹדָה השניה מופיעה מלודיה חדשה הממשיכה באותה רוח, אך בתוספת ליווי ריקודי מעודן:

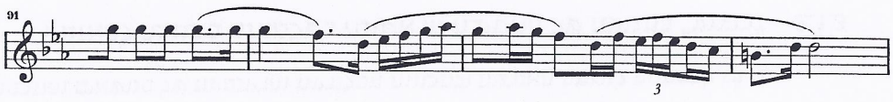

גם בחטיבה זו מקוטעים הפסוקים בנגינות ביניים "אַ־לָה גיטרה".

הנעימה הראשונה חוזרת בחלקה.

מַעֲבָר ההולך ומתעצם בתנופתו מוביל אל הופעתה החוזרת של החטיבה הראשונה.

הצעות לפעילות

1. שיחת הכנה לקראת ההאזנה אשר תעסוק בדריכת ציפיות התלמידים לשמיעת היצירה:
   1.1 אודות המלחין הספרדי, הפלָמֶנקוֹ, מחול הסֶבִילְיָאנָה.
   1.2 על המלחין ותרומתו להפצת המוסיקה הספרדית בעולם המערבי.
2. המחשה בתנועה של היצירה בהתאם לשלבים הבאים:
   2.1 **חטיבה ראשונה** – תנועה מובנית מראש.
   2.1.1 זיהוי של פסוקי המלודיה "נטו" והבחנה בינם לבין הנוסחאות הקבועות המצויות בפתיחה, במַעֲבָרים ובסיומות.
   הערה: פעילות זו תבוצע בתגובה לנגינת המורה, או בהאזנה לביצוע מוקלט של היצירה.
   2.1.2 התאמת תנועה במרחב, במחווה או באמצעות אביזר כלשהו, לכל אחד מפסוקי המלודיה או התבניות הנ"ל.
   הערות:
   - רצוי לדלות הצעות מן התלמידים.
   - יש להתייחס לזרימת האנרגיה ולתכונות המלודיות והריתמיות של הנושאים והתבניות.
   2.1.3 "ביצוע" בתנועה של החטיבה הראשונה בשלמותה בתגובה להאזנה.
   2.2 **חטיבה שניה** – אילתור בתנועה
   תגובה כנ"ל לפסוקי המלודיה ולנוסחאות הקבועות של הפתיחה, המַעֲבָרים והסיום, אלא שהפעם – בתנועה ספּוֹנטָנית.
   הערות:
   - את הפעילות ניתן לבצע ביחידים, בקבוצות, או עם הכיתה כולה.
   - במידה ואין תנאים מתאימים לתנועה במרחב, אפשר לבצע את כל הפעולות הנ"ל בישיבה.
   2.3 "ביצוע" מסכם של כל היצירה.